

УДК 021.64:[005.745:02](477.75)

*Дмитро Ніколаєв,
аспірант кафедри бібліотекознавства
та соціальних комунікацій ХДАК*

Міжнародні бібліотечні комунікації: за результатами матеріалів конференцій "Крим"

Висвітлено результати аналізу матеріалів конференцій "Крим" за період з 1994 по 2010 роки за традиційними та новітніми напрямками міжнародної бібліотечної взаємодії.

Ключові слова: міжнародна комунікація, бібліотечні комунікації, міжнародне співробітництво бібліотек, міжнародна взаємодія бібліотек, наукові конференції "Крим".

На сучасному етапі розвитку людства одним з основних чинників поступового переходу від індустріального устрою суспільства до інформаційного, а в майбутньому — до когнітивного є глобалізаційні процеси в економічних, технічних, політичних, соціальних, міжкультурних комунікаціях. У нинішніх умовах глобалізації цивілізації відбувається розширення кордонів та збільшення можливостей для посилення міжнародної взаємодії в бібліотечному інформаційно-комунікаційному просторі.

Ефективність міжнародних комунікацій залежить від плідної співпраці в різних напрямках бібліотечно-інформаційної діяльності й базується на професійних зв'язках. Теперішнє розмаїття арсеналу форм, каналів і засобів професійної комунікації потребує нового ставлення до процесів спілкування фахівців бібліотечної справи, організації та управління взаємодією бібліотек на міжнародному рівні; визначення головних стратегічних напрямів удосконалення діяльності бібліотек у міжнародному соціально-комунікаційному просторі.

Про значення міжнародних комунікацій для розвитку бібліотечно-інформаційної галузі будь-якої держави свідчать дослідження останніх років С. Гришиної, Н. Ігумнової, Г. Кісловської, Я. Шрайберга, О. Кулікової, А. Авгуль, Р. Мотульського, Аль Тавальбега Серхана Ахмеда, Х. Лі (Haipeng Li), зокрема українських учених А. Бровкіна, О. Башун, Т. Кулаковської, В. Пашкової, Л. Філіпової, Г. Шемаєвої, Т. Ярошенко та інших. Наразі актуальним є дослідження міжнародної взаємодії бібліотек через призму вивчення конференцій як важливої форми професійної комунікації.

Мета статті — висвітлити результати дослідження сучасних процесів міжнародної взаємодії бібліотек за матеріалами кримських конференцій.

"Конференція — збори, нарада представників яких-небудь держав, партійних, громадських, наукових і т. ін. організацій для обговорення та розв'язання певних питань" [3, с. 451]. Семінари, конференції та конгреси — форми міжнародної комунікативної взаємодії в бібліотечному світі — проводяться для ознайомлення із загальносвітовими теоретичними і практичними здобутками в галузі, обговорення актуальних проблем і майбутніх перспектив розвитку бібліотек на тлі становлення суспільства знань.

Атмосфера конференцій створює сприятливі умови для посилення неформальної та формальної професійної комунікації між представниками бібліотечної справи, у тому числі з різних країн світу; спонукає комунікаторів до актив-

ного обміну інформацією про нові ідеї, підходи, теоретичні розроблення та практичні реалізації в бібліотечній сфері, обговорення та визначення можливих шляхів і методів міжособистісної або міжбібліотечної взаємодії тощо.

З огляду на особливу роль конференцій у налагодженні міжнародних зв'язків з-поміж найавторитетніших та наймасштабніших професійних бібліотечних форумів на теренах СНД необхідно назвати міжнародну конференцію "Крим" — "Бібліотеки та інформаційні ресурси в сучасному світі науки, культури, освіти та бізнесу" (до 2003 р. — "Бібліотеки та асоціації в світі, що змінюється: нові технології та нові форми співробітництва"), що є індикатором новацій, нових знайомств та спільних проєктів.

Серед літературних джерел, присвячених історичним засадам створення і становлення, сучасним здобуткам та успіхам, недолікам і прорахункам, особистим враженням про конференцію "Крим", необхідно виокремити публікації російських та українських дослідників Н. Павлової, Я. Шрайберга, Л. Костенка, А. Чекмарьова, Е. Сукіасяна, О. Бородіна, Л. Казаченкової, Т. Філіпової, В. Вдовиченка, М. Ігнатюк, Ю. Столярова та інших.

Міжнародна конференція "Крим" — один з найважливіших за своїм значенням форумів, який об'єднує працівників бібліотек і спеціалістів у галузі інформаційних технологій, видавництва, книготорговельних організацій, музеїв, їхніх керівників, а також шанувальників книжкової справи з багатьох країн світу. За роки існування конференція стала традиційною і посідає почесне місце серед світових бібліотечних зібрань, що проходить під егідою і за сприяння Міжнародної федерації бібліотечних асоціацій та установ (IFLA) та має підтримку владних структур України та Росії. Усі роки незмінним залишається головний організатор — Державна публічна науково-технічна бібліотека Росії (ДПНТБ Росії). У підготовці та проведенні конференції безпосередню участь беруть провідні українські бібліотеки, професійні об'єднання, що свідчить про прагнення до поглибленого взаєморозуміння, зміцнення міжнародних зв'язків між вітчизняними й іноземними колегами, стимулює розвиток бібліотечної галузі України.

Щороку конференція "Крим" традиційно проходить за задзалегідь визначеною спеціальною темою, яку обирають "...задля пошуку шляхів вирішення проблем глобалізму — консолідації людства як загальносвітової, взаємозалежної та

взаємодіючої спільноти, — насамперед через діалог культур у єдиному світі, формування єдиної інфосфери" [5, с. 31, 32].

Програма конференції є різноманітною. Основне наповнення — проведення щорічних заходів з обговорення сучасних проблем діяльності бібліотек і споріднених соціальних інститутів; засідань "круглих столів" та секцій, спеціальних семінарів, лекцій, дискусій з актуальних питань розроблення й упровадження новітніх технологій у бібліотечну практику, стану і перспектив розвитку правничої, ділової, екологічної інформації, активізації існуючих та пошуку нових форм взаємодії між бібліотеками, соціальними інститутами, професійними об'єднаннями різних країн; конференцій у межах форуму; презентацій від організацій (компаній, фірм, видавництв, бібліотек) про новинки на ринку інформаційних продуктів і послуг, професійних, наукових видань.

Про існування унікальної за масштабом і кількістю професійних заходів конференції, її авторитет та наукове значення показово свідчить чисельність учасників з багатьох країн світу (табл. 1). Зокрема, це — представники бібліотечно-інформаційних закладів США та країн Західної Європи, які активно виступають з доповідями на засіданнях секцій, публікують матеріали в збірнику, що надто важливо і корисно для загального успіху кримських конференцій та міжнародної комунікаційної взаємодії. (За даними Н. Павлової [9, с. 80]).

Таблиця 1

Кримські п'ятирічки

Конференція	Учасники	Доповіді	Країни
1-ша "Крим — 94"	230	100	15
5-та "Крим — 98"	1 080	390	30
10-та "Крим — 2003"	1 730	600	36
15-та "Крим — 2008"	1 812	520	32

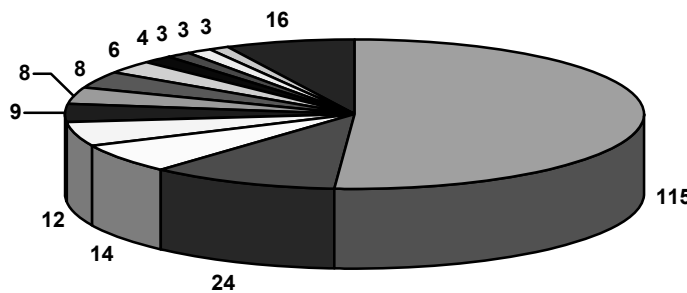

Рис. Співвідношення публікацій представників країн-учасниць конференцій "Крим" з питань міжнародної взаємодії

Незважаючи на наявність у фахових публікаціях протилежних точок зору стосовно конференції в цілому й щодо рівня якості доповідей зокрема, щорічно публікуються матеріали, які висвітлюють стан світового бібліотечно-інформаційно-комунікаційного простору та допомагають зрозуміти сучасні процеси міжнародної взаємодії бібліотек через визначення основних напрямів спільної діяльності. Про це свідчать публікації російських дослідників [1, 2, 10].

Проблеми міжнародної бібліотечної взаємодії на конференції обговорюються в рамках постійно діючої секції "Інформаційне суспільство та світова інформаційна інфраструктура. Національні інформаційні ресурси і національні бібліотеки, проекти міжнародного співробітництва". У процесі дослідження проаналізовано й роботу інших секцій та заходи, що проводились у рамках бібліотечного форуму.

Як зазначає Н. Павлова, "для конференції "Крим" характерні два етапи: стрімкий розвиток у перші п'ять років, стабільність, нарощування традицій та щорічна актуалізація тематики — у наступні роки" [9, с. 80].

Для вивчення сучасних особливостей міжнародної бібліотечної комунікації автором статті опрацьовано експериментально відібрані матеріали конференцій "Крим" за період з 1994 по 2010 рр. у друкованій та електронній формі. Варто зазначити, що матеріали конференцій доступні в мережі Інтернет за адресою <http://www.gpntb.ru>.

Згідно з проведенням у нашому дослідженні аналізом, лівова частка публікацій з питань міжнародної взаємодії бібліотек — це напрацювання російських фахівців — 115 (51%) доповідей. Значно менша кількість доповідей, опублікованих представниками бібліотечної галузі України — 24 (10,6%), Німеччини — 14 (6,2%), США — 12 (5,3%), Великобританії — 9 (4%) та інших країн (див. рис.).

Крім зазначених у діаграмі держав, у різні роки оприлюднювали доповіді представники багатьох інших країн. Однак їхня кількість набагато менша.

Для досліджуваної форми комунікативної взаємодії притаманний формальний і неформальний характер процесів із визначеними позитивними якостями та проблемними особливостями, що розглянуто в праці [11]. Зазвичай, проведення конференцій передбачає видання збірника, до якого входять доповіді учасників, для ознайомлення широкого загалу фахівців із теоретичними чи практичними здобутками в галузі. Незважаючи на те, що порівняно із журнальними статтями публікації в матеріалах конференцій не мають еквівалентного ступеня репутації, такий збірник доповідей, разом з іншими професійними виданнями, є важливим каналом комунікації. Найактуальніші матеріали міжнародної конференції "Крим" друкуються на сторінках часопису "Научные и технические библиотеки" (Росія).

Основними критеріями відбору для подальшого аналізу публікацій слугували тематика секцій, назва, автор, мова. Згідно з отриманими результатами, доповіді фахівців, що стосуються проблем взаємодії бібліотек на міжнародному рівні, презентують результати наукових розроблень, практичних досягнень та інновацій за такими основними напрямками:

- проблеми комплектування;
- напрями книгообміну, міжбібліотечний абонемент (МБА), електронне доставляння документів (ЕДД);
- формування та використання електронних ресурсів;
- міжнародні програми та проекти;
- діяльність професійних об'єднань (табл. 2).

Напрями міжнародної взаємодії бібліотек за матеріалами конференцій "Крим" (1994—2010)

Напря́м	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	Усього
Проблеми комплектування		2	3	5	1	1	1	4	—	1	2	—	1	—	—	—	—	21
Напрями книгообміну, МБА та ЕДД	1	1	1	3	1	—	2	1	3	3	—	2	1	—	1	—	1	21
Електронні ресурси	5	2	3	2	2	3	2	1	3	4	3	4	1	2	1	1	2	41
Діяльність професійних об'єднань	2	4	2	2	8	9	6	2	5	3	3	1	1	1	1	1	1	52
Програми та проекти	—	—	2	1	2	6	7	8	12	9	5	5	3	3	8	6	5	82
Усього	8	9	11	13	14	19	18	16	23	20	13	12	7	6	11	8	9	217

У цілому визначені напрями тотожні тому розподілу, що пропонують інші вчені, та відображають загальну картину проблематики міжнародної взаємодії бібліотек. Основна розбіжність полягає в назвах позицій, а також у тому, що серед визначених напрямів відсутні такі: проведення/участь у конференціях та семінарах; підвищення кваліфікації завдяки відрядженню, стажуванню і навчанню в бібліотечно-інформаційних закладах інших країн світу тощо [4, 6, 8, 11].

На основі таблиці можна дійти висновку, що за останні декілька років міжнародної кооперації бібліотек активізувалася участь у програмах та проектах здебільшого з формування і використання електронних ресурсів. Зазначеним проблемам присвячено 82 (37,8%) публікації.

Інформаційні технології є засобом вирішення проблем доступу до світових інформаційних ресурсів та сприяють інтеграції національної інформації до міжнародного інформаційно-комунікаційного простору. Аналіз матеріалів конференції "Крим" та публікацій у фахових виданнях свідчить, що в умовах використання сучасних інформаційних технологій проблема спільного формування електронних ресурсів, їхнього використання у формі баз даних, електронних каталогів, електронних журналів, створення електронних бібліотек для обміну інформацією на засадах мережних технологій розглядається як важливий напрям бібліотечної комунікації на міжнародному рівні [6, 8, 11].

Принцип комунікації книгозбірень на міжнародному рівні передбачає обмін інформацією не тільки між бібліотечними установами, а й іншими інформаційно-комунікаційними структурами. Розвиток міжнародних партнерських зв'язків з бібліотеками, видавництвами, книготорговельними організаціями, особливо з агенціями з передплати періодики, у поєднанні з використанням сучасних методів відбору, замовлення та придбання інформаційних ресурсів, поліпшує процеси комплектування.

Одним з найпоширеніших напрямів взаємодії між бібліотеками, що має давні й усталені традиції, є міжнародний книгообмін (МКО). Наразі загальносвітова тенденція така: відбувається зниження книгообмінних процесів через об'єктивні організаційні й економіко-технологічні фактори. МКО виявляється ефективнішим для обміну вузькопрофільними, малотиражованими та складнодоступними інформаційними ресурсами.

Не менш важливе місце в системі міжнародних зв'язків відводиться міжнародному МБА. В останні роки через підвищення поштових тарифів, відсутність спільної політики обслуговування проблеми нормативно-правової бази й інші організаційні питання мають місце у виконанні інформаційних запитів службами міжнародного міжбібліотечного абонементу (ММБА) та спричиняють згорання їхньої діяльності.

Наприкінці 90-х рр. XX ст. електронне доставляння документів, яке відрізняється оперативністю у виконанні запитів завдяки передаванню оцифрованих матеріалів електронними каналами комунікації, набуло поширення, а згодом спостерігалось згорання цієї діяльності. Незважаючи на вартість ЕДД, цей напрям взаємодії поки що залишається необхідним у бібліотечних міжнародних сервісних процесах. Проте останнім часом проблеми авторського права гальмують подальший розвиток ЕДД на міжнародному рівні. Водночас розвиток інформаційних технологій спонукає до трансформації процесів та технологій обслуговування в діяльності бібліотек, що, у свою чергу, в майбутньому впливатиме на МБА і ЕДД. Однак, на нашу думку, в контексті міжнародної взаємодії ці напрями не втраять актуальності, оскільки збережуть свою традиційну основу — роботу з друкованими документами.

Важливо відзначити, що серед аналізованих доповідей окремим сегментом є міжнародна діяльність громадських організацій, об'єднань, бібліотечно-інформаційних структур. У результаті проведеного дослідження було виявлено, що обговоренню різних аспектів цього напрямку присвячено 52 публікації (23,9% загальної кількості).

Вивчення змісту публікацій щодо здійснення міжнародних комунікацій між бібліотеками свідчить, що сучасний рівень соціальних комунікацій створює умови для формування та розвитку інтеграційних механізмів у світовому масштабі.

Заслужовує на увагу досвід розвитку електронних зв'язків "Схід-Захід", що тривають понад 20 років між бібліотеками Великобританії, Росії, Узбекистану, Казахстану, США, Словенії, Чехії, Польщі й інших країн [7]. Комунікації бібліотек розширюються на засадах використання таких інструментів соціальної взаємодії, як форуми, блоги, тематичні віртуальні дискусії тощо. У міжнародному комунікаційному просторі активно обговорюються питання транслітерації, термінології, обміну інформаційними даними, організації спільного доступу до електронних журналів, проблем аналізу інформації, використання інформації та знань у ресурсах Інтернету, впровадження системи менеджменту якості бібліотечної діяльності тощо.

Варто зауважити, що українські бібліотеки як компонент світового бібліотечного інформаційно-комунікаційного простору неповною мірою реалізують свій комунікаційний потенціал. Тому, вочевидь, існує нагальна необхідність активізації їх участі в міжнародних комунікаціях.

Таким чином, у результаті дослідження визначено основні напрями міжнародної бібліотечної взаємодії: комплектування, книгообмін, МБА, ЕДД, формування та використання електронних ресурсів, діяльність професійних об'єднань, участь у програмах і проектах. Згідно з даними уза-

гальнених показників за роки проведення кримських конференцій, висвітленню проблематики напрямів міжнародної взаємодії бібліотек характерні такі етапи: збільшення кількості доповідей у перші роки (до 1999); пік нагромадження напрацювань учасників цих форумів у 2002—2003 рр.; зменшення кількості доповідей, вирівнювання показників, їхня стабілізація та щорічна актуалізація основних напрямів у наступні роки.

Подальших досліджень потребує визначення головних стратегічних напрямів удосконалення діяльності бібліотек України в міжнародному соціально-комунікаційному просторі.

Список використаної літератури

1. "Бібліотеки и информационные ресурсы в современном мире науки, культуры, образования и бизнеса" : XI Междунар. конф. "Крым—2004" // Библиотекосведение. — 2004. — № 4. — С. 8—26.
2. Бородин О. Разговор о технологиях, необходимый всем : размышления после конференции / О. Бородин // Библиотека. — 2003. — № 9. — С. 12—17.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. — К. ; Ірпінь : Перун, 2001. — 1440 с.
4. Гришина С. М. Международное сотрудничество библиотек России: особенности регионального участия / С. М. Гришина // Вестник Московского государственного университета культуры и искусств. — 2006. — № 3, ч. 2. — С. 33—37.
5. Каратыгина Т. Ф. 10-я Международная конференция "Крым — 2003" : (впечатления участника конференции) / Т. Ф. Каратыгина // Научно-техническая информация. Сер. 1. Организация и методика информационной работы. — 2003. — № 9. — С. 31—34.
6. Кисловская Г. А. Международная деятельность как фактор развития библиотечно-информационного пространства / Г. А. Кисловская // Вестник БАЕ. — 2007. — № 1. — С. 62—65.
7. Ладизески К. Электронные связи "Восток-Запад": перспектива для библиотекарей / К. Ладизески // Государственная публичная научно-техническая библиотека России : IV Междунар. конф. "Крым-97". Т. 1. — Режим доступа: <http://www.gpntb.ru/win/inter-events/crimea97/doc/s1/s1doc4.html>. — Загл. с экрана.
8. Мотульский Р. С. Международное сотрудничество библиотечно-информационных учреждений / Р. С. Мотульский // Национальная библиотека Беларуси. — Режим доступа: http://old.nlb.by/director/index.php?option=com_content&view=article&id=113&itemid=159. — Загл. с экрана.
9. Павлова Н. П. Пятнадцатилетие международного Крымского форума / Н. П. Павлова // Научные и технические библиотеки. — 2008. — № 10. — С. 79—88.
10. Сукиасян Э. Четырнадцатая крымская : итоги и размышления / Эдуард Сукиасян // Библиотека. — 2007. — № 10. — С. 35—39.
11. Шемаєва Г. В. Електронні ресурси бібліотек України в системі наукових комунікацій : монографія / Г. В. Шемаєва ; Харк. держ. акад. культури. — Х. : ХДАК, 2008. — 289 с.

Отражены результаты анализа материалов конференций "Крым" за период с 1994 по 2010 годы по традиционным и новейшим направлениям международного библиотечного взаимодействия.

The results of the analysis of materials of "Crimea" conference for the period from 1994 to 2010 by traditional and the newest trends of international library interaction are reflected.

Надійшла в редакцію 22 квітня 2011 року